

Símbols i mocadors

GUY COQ

Ara que França és a punt d'aprovar una llei que prohibirà a les xiques musulmanes anar a escola amb vel o mocador al cap, els americans es pregunten per què els francesos hi tenen tanta reticència, a la laïcitat.

A tothom que em fa aquesta pregunta, sempre li'n faig una altra, que és una versió d'una que va fer Montesquieu, ara fa gairebé tres segles: com podem ser francesos?

La incomoditat que ens fan sentir els mocadors de cap i altres símbols religiosos és el resultat de la nostra història, tan llarga i dolorosa. Si acceptem les demandes de permetre la pràctica de la religió a les institucions estatals posarem en perill la identitat francesa.

Els francesos vam inventar la paraula *laïcité* a finals del segle dinou, per expressar-hi diverses idees. La idea principal que ens transmet la "laïcitat" és la "tolerància".

Quan va aparèixer la "laïcitat", però, ja feia temps que la "tolerància" voltava per ací. Aquesta expressió fou instituïda per primera vegada el 1598, sota l'Edicte de Nantes, que va permetre als protestants practicar la seua religió, i que, a més, va posar fi a les nostres guerres de religió. Malgrat tot, com que en aquell moment l'estat i l'Església catòlica eren, gairebé, una sola cosa, amb la tolerància no hi va haver prou. Vam haver d'arravatar-li poder a l'Església, per tal que no poguera continuar legislant i oprimint minories.

França va haver d'esmerçar-s'hi: es va veure obligada a anar molt més enllà que altres països, pel que fa a les mesures per separar l'estat i la religió. L'expressió més enèrgica d'aquest desig fou la revolució del 1789. El poble francès no sols hi va depositar el monarca, sinó que, a més, va acabar amb la dominació que l'Església catòlica exercia sobre la societat en conjunt, tot arravatant-li les propietats i exigint a l'estament clerical que reconeguera l'autoritat de l'estat.

Al llarg del segle següent, però, l'Església catòlica s'ho va fer venir bé per retrobar alguns espais de poder. Un acordat entre el papat i Napoleó, el 1801,

"Ara més que mai, en temps de tensions politicoreligioses, el laïcisme de l'escola esdevé, per a tots nosaltres, el fonament de la pau civil i de la integració de gent de totes les creences en la república. Si els francesos ens estimem tant la laïcitat és perquè, per a la cohesió de la societat, resulta tan essencial com la república i la democràcia"

donava a l'Església una posició privilegiada com a religió majoritària de França. L'Església es va fer càrrec de l'educació i va fer professors els capellans.

A mesura que avançava el segle dinou i els monarques, els emperadors i les repúbliques se succeïen a França, l'Església va introduir-se en la política, tot fent aliances amb forces enemigues dels drets de l'home i de les idees republicanes de la revolució.

Els líders de la Tercera República, al 1880, ja es van adonar que, si calia establir un Govern ferm, calia, també, llevar a l'Església el poder que exercia sobre l'ensenyament. El primer ministre Jules Ferry va fundar el sistema d'escola pública, que prohibia que els professors foren, com fins llavors, capellans, i va emprendre la tasca de transmissió de valors comuns i de sentit d'unitat social —és a dir, la tasca de formar els ciutadans de la república— sense cap referència a la religió.

El pas següent, el 1905, fou derogar el concordat amb Napoleó. Separant l'Es-

glésia i l'estat, instituint una república neutral envers totes les religions, i sense cap religió nacional, França va fer realitat, finalment, les aspiracions de la revolució. Això és la laïcitat, i ha funcionat bé.

Però la laïcitat de les escoles ha quedat erosionada a mesura que hi entraven els símbols religiosos, afavorits per un excés d'individualisme, aquesta filosofia que tant veneren els americans. La necessitat de la llei, el projecte de la qual va debatre el Parlament francès la setmana passada, revela fins a quin punt, malauradament, aquesta tradició francesa ha anat en decadència.

Ara més que mai, en temps de tensions politicoreligioses, el laïcisme de l'escola esdevé, per a tots nosaltres, el fonament de la pau civil i de la integració de gent de totes les creences en la república. Si els francesos ens estimem tant la laïcitat és perquè, per a la cohesió de la societat, resulta tan essencial com la república i la democràcia. Cada nació té uns principis inamovibles. També podríem preguntar-nos, per tant, què vol dir ser americans.

Mentrestant, cada vegada se'n parla més, d'una Europa laica. I és que, cada vegada més, les democràcies europees són multireligioses. Ja no tenen una base de tradició religiosa comuna. Ara el que fan és bastir la societat d'unes coordenades que tenen, com a punt de referència, uns valors ètics universals, com ara la justícia i la llibertat de consciència.

La pregunta que França ha posat a tot el món és aquesta: podem avançar cap al veritable respecte envers aquests valors universals, si no partim d'alguna mena de laïcitat? Si volem desarmar el fonamentalisme, i especialment el fonamentalisme islàmic, podem bandejar el laïcisme, que ens ofereix, a tots, un espai neutral?

Guy Coq és autor d'un llibre sobre el laïcisme a França: 'Laïcité et République: Le lien nécessaire', d'octubre del 2003

© The New York Times - EL TEMPS
Traducció: Maite Insa